

Mag. Gabriela Zver | Dvojezična srednja šola Lendava

Jezikovno izražanje dijakov in učiteljev

Linguistic Expression of Students and Teachers

Izvleček

Ključne besede:

anglizmi, spakedranščina, besedišče maternega jezika, načrtno širjenje besedišča, knjižni jezik, učni jezik, skrb za jezik, vloga učitelja, funkcionalna pismenost

Že tretje leto se trudim načrtno širiti besedišče dijakov. Spoznala sem, da moram ukrepati tudi glede anglizmov (spakedranščine), ki prevladujejo v njihovem jeziku. V članku ugotavljam, v kakšnem jeziku dijaki med seboj sploh komunicirajo, kje so vzroki, da vedno težje najdejo ustrezne besede celo v pogovoru s starši. Poleg knjižnega jezika, ki se ga učijo, doživljajo pogovorno različico celo kot nekaj naporenega, saj je njihov anglizmov poln jezik tako drugačen, skladnja se iz slovenske spreminja vedno bolj v angleško različico, prav tako so jim bližje frazemi in besedne zveze, ki so dobesedno prevedene iz angleščine v slovenščino. Učitelji različnih predmetov dijakom niso vedno v oporo. Opažam, da so se tudi ti nalezli spakedranščine in da kakovost knjižnega izražanja pri nekem predmetu ni odvisna le od pismenosti učitelja, temveč še bolj od njegove pripravljenosti, da se potruži in govori knjižno. V članku sem opisala svojo izkušnjo, ki jo ponujam kot eno od možnosti, kako skrbeti za jezik.

Abstract

Keywords:

Anglicisms, spakedranščina, native language vocabulary, deliberate vocabulary expansion, standard language, language of instruction, language care, teacher's role, functional literacy

For the third year, I have been deliberately working to expand students' vocabulary. I have realised that I must also address the prevalence of Anglicisms (*spakedranščina*) that dominate their language. This article examines the type of language students use among themselves and explores why they increasingly struggle to find appropriate words, even in conversations with their parents. Beyond the standard language they are taught, students also find the colloquial variant burdensome as their Anglicism-heavy language is markedly different. Their syntax is shifting from Slovenian to a more English-like structure, and they prefer phrases and expressions directly translated from English into Slovenian. Teachers of various subjects are not always supportive in this regard. They, too, have adopted English-infused youth slang, and the quality of standard language use in a given subject depends not only on the teacher's literacy but, more crucially, on their willingness to make an effort to speak in standard Slovenian. The article describes my experience, which I offer as one possible approach to fostering care for the language.

Uvod

Veni od prejšnjih številčk sem pisala o tem, kako dijaki danes manj berejo kot prejšnje generacije ali pa berejo angleška besedila in živijo v svetu, v katerem vedno več besed nadomeščajo z anglizmi. Tudi kultiviranost, posameznikovo obvladovanje knjižnega jezika ne predstavljata več neke posebne vrednote ali vrednosti. Da bi izboljšali besedišče dijakov, smo se učitelji slovenščine na Dvojezični srednji šoli Lendava dogovorili, da ga bomo načrtno bogatili. Vsako šolsko uro so dijaki spoznali vsaj besedo ali dve in tako je v šolskem zvezku rasel slovarček. Po treh mesecih je sledilo preverjanje. V preteklem članku je bilo predstavljeno tudi preverjanje s pomočjo aplikacije Quizizz, ki omogoča zelo dober vpogled v to, koliko besed dijak dejansko pozna in razume, prav tako je možno primerjati dijake v oddelku in oddelke med seboj. Predstavljena je bila pozitivna izkušnja takega načina dela in preverjanja, kar potrjujejo rezultati in odzivi dijakov ter zadovoljstvo učiteljev slovenščine. V tem članku sledi nadgradnja, naše delo se je namreč nadaljevalo, spoznali bomo, ali je navdušenje kaj upadlo ali ima umetno širjenje besedišča dolgoročen učinek in kako doživljajo opisane težave naši dijaki. Dodana so tudi besedila, ki so jih ustvarili naši dijaki, ko so poskušali zapisati svoj sleng. Prav tako bomo spoznali, kako sem se kot profesorica slovenščine s pomočjo aktiva spopadla z izzivom, kako odpravljati jezikovne napake, ki se pojavljajo med rabo jezika pri sodelavcih, kako jih motivirati, da postanejo naši pomočniki, ki skrbijo za svoje izražanje in izražanje dijakov. Kot vidimo, anglizmi niso edina težava, enako hudo je napačno izražanje v slovenščini (prevladuje pri učiteljih), saj je samo navidezno slovensko, precej je spakendraščine, dobesednih prevodov angleških besednih zvez in frazemov, stavke pa tvorijo včasih prej po pravilih angleške (včasih nemške) kot slovenske skladnje.

Nadaljevanje z delom načrtnega širjenja besedišča

Seveda bi lahko bila opisana izkušnja samo zanimiv eksperiment ali pa le neka analiza trenutnega stanja, če ne bi nadaljevali z načrtnim širjenjem besedišča dijakov. Slovarček neznanih ali manj znanih slovenskih besed je ponovno rasel. Res je delo na ravni aktiva malce zastalo, ker je zelo težko usklajevati veliko nalog iz različnih projektov in omejeno število šolskih ur. Od učiteljev se namreč pričakuje, da bomo med šolsko uro jemali snov tako, da bomo šli v globine in širine ter skrbeli za medpredmetne povezave, da bomo sproti preverjali znanje dijakov, enkrat formativno, drugič za oceno, ure naj bodo seveda zanimive. Prav tako naj jih seveda motiviramo, jim natančno razloži-

mo, kaj morajo znati (nameni in rezultati), ustvarimo naj varno učno okolje, veliko naj se z njimi tudi pogovarjamo in skrbimo za njihovo psihično zdravje, naj si vzamemo čas za ustvarjanje, za branje, ker je padlo bralno razumevanje in ker so slabo funkcionalno pismeni, naj jih vzpodbujamo k temu, da se bodo udeleževali tekmovanj, in naj razvijamo njihove potenciale, hkrati pa naj skrbimo še za dijake z odločbami, ki rastejo kot gobe po dežju, za nadarjene ... Temu seznamu kar ni konca. Ne pozabite, vsi pa morajo biti nadpovprečno uspešni na maturi. Učitelj naj bi bil torej nadčlovek (Übermensch). Seveda so to utopična pričakovanja teoretikov, ki so bolj malo v razredu ali pa celo nikoli. Učitelj pa dejansko potrebuje mir in avtonomijo, da se lahko posveti temu, za kar ve, da je v danem trenutku najpomembnejše in dobro za dijaka.

Dijaki so zrcalna slika odraslih, prav zato moram stopiti na njihovo stran ter zapisati, da glede na to, kaj so vrednote današnje družbe in kako ta družba funkcionira od družine do vrha države, ohranjajo do vsega še zmeraj nek zdrav odnos. Drugo je, če nam je to všeč, kako funkcionirajo in komunicirajo. Namesto po slovensko govorijo angleško, saj se je spremenil ključen dejavnik: družba. Knjižni jezik ni več pomemben, ne predstavlja vrednote, saj ga družba ne spoštuje. Po radiu ali televiziji je celo dovoljeno govoriti v narečju ali pogovorno, ker je to »bližje ljudem«, enako na javnih dogodkih. Dijaki se kot ljudje niso spremenili, le prilagodili so se družbi.

Kaj preostane učitelju? Poskuša preživeti in dijake vendarle nečesa naučiti. K sreči so le-ti odprti. Po tem, ko sem v prejšnji številki poročala o pozitivnih odzivih dijakov na načrtno spoznavanje z njim neznanimi slovenskimi besedami, lahko danes potrdim, da je njihova pozitivnost ostala na isti ravni, kar me izredno veseli. Prej smo učitelji tisti, ki pozabimo na izvajanje zadane naloge, saj nas bremeni prej naštetega gora nalog in pričakovanj. K sreči imam v vsakem oddelku kakšnega pomagača, ki me spomni, da sem jih danes pozabila naučiti novi besedi. Večinoma sem jih spoznala z dvema, ob pozabljivosti pa sem nadoknadila zamujeno s po tremi besedami na uro.

Tako je nastal nov nabor besed. Z dijaki, ki so spoznali prvi nabor besed, sem nadaljevala z drugim naborom, dijake prvega letnika pa sem spoznala z lanskim. Dijakom, ki so lani spoznali prvi nabor besed, sem dala na jesen ponovno pisati isti test s pomočjo aplikacije Quizizz. Pričakovala sem, da se bo poznavanje besed za nekaj odstotkov znižalo, a se ni. Neverjetno, rezultati so celo boljši. Kakšno pozitivno presenečenje! Naše početje je obrodilo sadove, ima smisel.

V tem članku je pomembna še ena informacija. Primeri, s katerimi se bomo srečali, so specifični, veljajo za naše okolje.

V Lendavi se zaradi dvojezičnega okolja ni razvilo narečje, imamo pa lendavski govor. Na šoli poučujejo učitelji, ki jim je materni jezik slovenščina, zaradi pogojev za poučevanje na naši dvojezični srednji šoli, morajo znati tudi madžarsko, veliko učiteljev ima dva materna jezika, slovenskega in madžarskega, nekaterim je madžarščina materni jezik, vendar vsi govorijo slovensko, saj so končali osnovno ter srednjo šolo v Sloveniji in so slovenski državljani, nekaj učiteljev pa prihaja iz enojezičnega področja in komunicirajo v prekmurščini. Nihče ni v neki posebni prednosti, vsi se moramo učiti in truditi, da bi govorili čim lepšo knjižno različico jezika.

Odnos do knjižnega jezika – dijaki in učitelji

Naj ponovim nekaj informacij iz prejšnjega članka o naši šoli. Izvajamo veliko programov: od gimnazijskega do petih strokovnih in devetih poklicnih programov, treh poklicno-tehniških ter dveh nižjih poklicnih programov. Tako imamo učitelji zaradi te pestrosti programov zelo dober vpogled v strukturo družbe ter v raven opismenjenosti in jezikovne funkcionalnosti dijakov. Že nekaj let opažamo spremembo predvsem pri gimnazijcih, ki večinoma še pridno berejo, a žal ne slovenskih knjig, temveč angleške. Njihovo poznavanje angleškega jezika ter besedišče v angleščini se seveda bogatita, v slovenščini pa nazadujeta, ker izgubljajo občutek za tvorjenje stavčnih struktur v maternem jeziku, s tem pa posledično ne more rasti niti besedišče. (Zver, 2023, str. 22)

Pri dijakih poklicnih programov opažamo največje nazadovanje, saj se je nebranju in splošni slabši razgledanosti pridružilo še aktualno prevzemanje anglizmov, popačenk, kar dodatno siromaši njihov besedni zaklad, dejansko pa tudi zelo slabo komunicirajo v angleščini.

Dijaki, ki so se k nam vpisali iz enojezičnih šol (ne glede na program) in se sporazumevajo doma v narečju, doživljajo slovenski knjižni jezik kot neke vrste *tuji jezik* (to so njihove besede). Nekateri trmasto vztrajajo, da je njihov jezik prekmurščina in da se s knjižno različico jezika ne identificirajo. Še bolj zaskrbljujoče je, da poteka pouk pri večini predmetov v narečju (poročajo dijaki enojezičnih osnovnih in tudi srednjih šol) in da učitelji ne začutijo težave ali pa se preprosto nočejo potruditi. Seveda pomeni ohranjanje narečnega besedišča bogastvo, a ne gre za to, težava je, da zgublamo skupni knjižni jezik, ki ima naroodnopedstavitveno in narodnozdrževalno vlogo. Dijaki uporabljajo anglizme tudi med sporazumevanjem v narečju, torej izgubljajo tudi svoje narečje. Knjižna raba jezika ga zagotovo ne ogroža. (Zver, 2023, str. 22)

Dijaki in učitelji iz Lendave in okolice komunicirajo v lendavskem govoru. Ker ne gre za narečje, lažje spregovorijo knjižno, ko se to od njih pričakuje. Seveda se morajo tudi ti dijaki in učitelji otresti svojih tipičnih jezikovnih napak in anglizmov ter tudi interferenc, do katerih prihaja zaradi dvojezičnosti. Skratka, vse deležnike izobraževanja čaka delo, skrb za jezik.

Kako vidijo vpliv anglizmov na knjižno slovenščino dijaki?

Kako dojemajo svoj jezik, način komunikacije mladi, sem preverila pri svojih dijakih. Prilagam dve zanimivi razmišljanji gimnazijcev Dvojezične srednje šole Lendava iz šol. leta 2023/24. Zoja Lovrin je takrat bila dijakinja 1. letnika, Buda György Kepe pa 3. letnika. Dobil sta sicer različna naslova in malce drugačna navodila, ampak namen je bil enak, dobiti vpogled v njuno videnje problema.

»Mlajše generacije so vedno bolj izpostavljene vplivom tujih jezikov, predvsem angleščine, veliko vlogo pri tem pa imajo tudi družbena omrežja. Z razumevanjem in uporabo tujih jezikov se nam odpre kup novih vprašanj. Na primer, ni nam težko razumeti šal, receptov, novic in še mnogo drugih stvari v tujem jeziku. Če želimo brskati po internetu, ni nujno, da so rezultati iskanja v našem maternem jeziku, film pa nujno ne potrebuje sinhronizacije ali podnapisov.

Družbenih omrežij dandanes sploh ne moreš uporabljati brez osnovnega znanja angleščine. Pri nekaterih straneh sicer obstaja nastavitev za spremembo jezika, ne pa pri vseh. Skoraj vse rezultate pri brskanju po internetu je lažje najti v angleščini, saj je v tem jeziku največ člankov in tudi veliko uporabnikov tega jezika. Posledično bomo na internetu med iskanjem dobili več rezultatov, čeprav niso vsi enako zanesljivi. Tudi videi, ki so na družbenih omrežjih, kot so TikTok, Instagram in drugi, so večinoma v angleščini, saj je cilj skoraj vseh ali pa vsaj večine influencerjev/vplivnežev pridobiti čim več ogledov. Ker večina mladih preživi ogromno časa pred takimi videi, smo veliko bolj izpostavljeni angleščini pa tudi slengizmom, anglizmom, kot bi bili sicer. Seveda je tudi nekaj videev v slovenščini in jih ustvarjajo in snemajo slovenski vplivneži, a je teh zanemarljivo malo.

Na internetu nastajajo vedno novi izrazi, ki jih uporabljamo in razumemo skoraj izključno mladi. Pri sebi in svojih prijateljicah opažam, da je pogosto izpuščanje črke -i: »mela«, »bla« itd. Ampak to je značilno tudi

za starejše generacije. Pri mladih pa se pojavlja vedno več anglicizmov. Pri nas je na primer pogosta raba izraza »girl« (dekle). Z njo pogosto začnemo stavke, npr. »Girl, veš kaj je blo včeraj?« Pogosto uporabljamo tudi »like« in v stavku po navadi nima nekega posebnega pomena, uporabljamo ga pač, ker smo se tega navadili: »Like, bla je čisto prestrašena.« / »Bla je like čisto prestrašena.« Včasih pa pozabimo slovenske besede ali celo cel stavek in jih preprosto zamenjamo z angleškimi. To se nam zdi samoumevno in se nam tisti, ki ne znajo ali ne razumejo niti malo angleščine, zdijo čudni, saj imamo občutek, da se z njimi ne moremo pogovarjati tako sproščeno, kot bi se sicer.

Po eni strani je dobro, da uporabljamo toliko angleščine, saj tako krepimo svoje poznavanje tega jezika. Ima pa seveda tudi negativen vpliv, na primer prekomerno pozabljanje izrazov v svojem maternem jeziku, kar se kot težava odraža v kakšnih uradnih pogovorih ali pa med pogovorom z nekom, ki angleščine ne obvlada. Težje nas razumejo tudi starejši: starši, stari starši ... Tudi jaz sem se nekajkrat znašla v situaciji, ko se nisem in nisem mogla spomniti slovenske besede, pa sem jo preprosto zamenjala z angleško, na kar so me starši samo začudeno pogledali in me prosili, naj jim razložim, kaj pomeni, a se nisem mogla spomniti. Toda anglicizmi in slengizmi so se dandanes že tako razširili, da nas bodo počasi začenjale razumeti tudi starejše generacije, nam pa se ne bo potrebno toliko prilagajati.«

Zoja Lovrin

»Na svetu se skozi čas vse spreminja. Enako je tudi z jezikom, z ljudmi in seveda z njihovim odnosom do maternega ali kateregakoli drugega jezika.

Že pregovor pravi: »Koliko jezikov znaš, toliko veljaš.« V današnjem svetu je uresničitev lastnih ciljev enostavno nemogoča brez dobrega znanja jezika, tako v govorjeni kot tudi pisni obliki. Včasih pa ni dovolj govoriti le v enem jeziku, saj ima v današnjem svetu velik pomen večjezičnost. Pri mladih ljudeh se po mojem mnenju lahko opazi ogromen padec v kvaliteti uporabe maternega jezika. Medtem ko je to povsod težava, se v večjih mestih lahko opazi, da mladi preprosto niso več sposobni govoriti knjižnega slovenskega jezika. Večina sploh več nima stika s knjižnim jezikom, saj se med seboj in tudi doma pogovarjajo v slengovski, pogovorni ali narečni različici slovenščine.

Pri nekaterih mladih lahko opazimo še ena posebnost, in sicer uporaba angleščine namesto maternega jezika.

Naša generacija je bila prva, ki se je že v mladih letih srečala z angleškim jezikom. Tudi sam sem že pred začetkom osnovne šole užival ne samo v risankah v angleškem jeziku, temveč tudi v računalniških igrinah, ki so seveda le v angleščini. To je pripomoglo k lažjemu učenju angleščine, vendar pa je privedlo do velikega problema cele generacije. Večina ljudi v moji generaciji dobesedno doživlja svet v angleščini. Bistveno več sanjajo, razmišljajo in celo berejo v angleščini kot v svojem maternem jeziku.

Jaz s tem še nisem imel težav, vendar pa opažam, da bo ta težava iz generacije v generacijo večja. Kot primer lahko vzamem svojega štiriletnega mlajšega brata, ki poleg lastnega maternega jezika (madžarščine) že govori tekoče angleško. Ogled angleških risank in posnetkov se je zaradi digitalizacije pri njem začel že bistveno prej kot pri meni. Posledično se bo seveda tudi prej naučil tujega jezika, vendar pa me skrbi, da bo ta pospešen proces imel na dolgi rok svoje posledice.

Če vse opisano upoštevamo, lahko opazimo, da se je besedni zaklad mladih bistveno zmanjšal. Nekateri posamezniki se sploh ne zavedajo, da svojega maternega jezika v bistvu sploh več ne govorijo, saj se je njihov besedni zaklad bistveno zmanjšal.

Svoje razmišljanje bi zaključil z naslednjim romunskim pregovorom: »Neumen jezik – sovražnik glave.« S tem pregovorom bi opozoril mlade ljudi na dobro in pravilno rabo jezika ter tudi na to, naj nikoli ne pozabijo na svoj najpomembnejši jezik: materni.«

Buda György Kepe

Ali odrasli razumejo sleng mladih, torej lastne otroke ter vnuke?

Če je nekoč naša generacija uporabila kakšne angleške besede, so to bile take, ki so jih razumete celo babice (ful, kul, parti, friend, ok). Drugi srbohrvatizmi pa pri razumevanju sploh niso povzročali težav (kao, fešta, svašta, baš). Današnji mladostniški sleng, ki je poln anglicizmov, je drugačen, za odrasle lahko celo nerazumljiv. Pa tu ne mislimo na zelo znane kratice tipa OMG (Oh, my God!/O, moj Bog!) in LOL (laughing out loud/glasen smeh). Nasprotno, gre za besede, ki so odraslim povsem neznane, ko celo odlično znanje angleščine pomaga le do določene meje ali pa sploh ne. Da bi jih razumeli, morate živeti namreč v svetu računalniških iger in njenega izrazoslovja ter uličnega mladostniškega ameriškega ali angleškega slenga.

Lendavskemu mladostniškega slengu se lahko primešajo še prvine madžarščine in hrvaščine, torej pride do interferenc (mešanja tujejezičnih prvih v lasten jezik, v tem primeru slovenščino). Novodobni sleng mladostnikov spada že v t. i. internetni sleng, ki ga mladi ustvarijo na podlagi vpliva družbenih omrežij, digitalizacije in globalizacije. Naša mladina po zakonitostih tvorbe besed v slovenščini prilagodi koren besede angleškega mladostniškega slenga v obrazilih tako, da dobi svojo besedo. Večino teh besed uporabljajo tudi mladostniki vseh drugih jezikov po svetu, le da v svoji različici anglizma, a s podobnim angleškim korenem besede. To je že globalni problem, ampak pri nas je posebej problematičen.

V tem šolskem letu sva s sodelavko anglistko spremljali dijake na delovnem usposabljanju: mobilnost v sklopu projekta Erasmus+, v Valenciji. Tam sva se udeležili tudi t. i. job shadowinga ali sledenja na delovnem mestu oziroma opazovanja dela drugega učitelja, v najinem primeru španskih srednješolskih učiteljev. V pogovoru z njimi sva se zavedli, da obstajata po svetu dva trenda. So države, v katerih dijakom peša znanje lastnega zbornega/knjižnega jezika, ker vedno boljše govorijo angleško, slabši govorci pa ostajajo na nivoju komunikacije v mladostniškem slengu, ki bo prerasel nekoč v sleng srednje generacije, raba zbornega jezika pa

bo ostala vedno na istem nivoju, torej z revnim slovenskim besediščem in anglizmi. Drugi trend pa predstavljajo španski dijaki in Španci na sploh, ki zelo slabo govorijo tuje jezike, ne premaknejo jih niti potrebe turizma, saj se zavedajo števila govorcev lastnega jezika in se jim zato zdi preprosto nepomembno učiti angleško. Pomemben dejavnik je tudi odlična pokritost vseh navodil za upravljanje in uporabo sodobnih naprav, spleta, socialnih omrežij, aplikacij vseh vrst s španskimi prevodi, skratka vse deluje zaradi števila govorcev brezhibno tudi v španščini. Ko sem španskemu učitelju opisala slovenske razmere in pohvalila naše dijake, kako zlahka komunicirajo v angleščini ter berejo v tem jeziku knjige, me je soočil s tem, kar sem že tako ali tako opazila, a sem šele v tistem trenutku zares uzavestila alarmantno stopnjo težave, da prav s tem odličnim obvladovanjem tujih jezikov dejansko izgubljam svoj jezik oziroma smo priče siromašenja besedišča v materinščini.

Poglejmo si nekaj primerov lendavskega mladostniškega slenga naših gimnazijcev. Besedila so nastala na učni uri za zabavo, a hkrati za učenje zbornega jezika, in so odlični primer za starše in učitelje, da se sploh zavemo, o čem v tem članku pišem. Med branjem ignorirajte čustveno zanamovane besede z negativnim predznakom, saj dijaki z njimi ohranjajo stvarnost, identičnost pogovora.

Prvi primer lendavskega mladostniškega slenga

Avtorja: Tian Hozjan in Aleks Grof

Lendavski mladostniški sleng:

LUKA: Ej, idete Apex?

TIAN: 5 min.

Aleks se joina.

TINO: Nemrem zaj, v Popaju sem.

Tian se joina.

Luka se joina.

ALEKS: Hello.

Luka se pizdi na mamo.

TIAN: Shut the fuck up dumbass!

LUKA: Moja mama je bitch. Spet je nekaj dosadna.

ALEKS: Vidi se, da si only child

TINO: What's up fellas?

ALEKS: Trije smo že, nemreš več špilat.

Knjižna različica:

LUKA: Živijo, bi igrali z menoj Apex?

TIAN: Hojla, pridem čez pet minut.

Aleks se pridruži.

TINO: Trenutno ne utegnem, saj sem v Piceriji Popaj.

Tian in Luka se pridružita.

ALEKS: Zdravo!

Luka se jezi na svojo mater.

TIAN: Zapri svoj gobec, kreten!

LUKA: Moja mati je živa nadloga. Ponovno teži.

ALEKS: Opazi se, da si edinec.

Tino se pridruži.

TINO: Kaj se dogaja, sovrstniki?

ALEKS: S težkim srcem ti sporočam, da je naša ekipa že zapolnjena.

TINO: Ko vas j***!

Tino leave-a.

LUKA (angrily): Kaj bosta se joinala?

TIAN: Chill bro load-a mi

Startajo game.

Luka rage-a.

ALEKS: Skoraj mam twenty-bomb.

LUKA: KAJ?! Jaz mam samo 500 damage-al

Tian loota 400m stran, pride ko se fight konča.

TIAN (proti koncu igre): Naslednji game je dub.

ALEKS: On God.

Luka throwa game pa blejma vse ostale, rage quitta.

TIAN: LeBron.

LUKA: Imo je overrated.

ALEKS: Moj pookie.

Tian nardi soundboard rizz.

Vsi leave-ajo call.

TINO: Tristo kosmatih medvedov!

Tino zapusti družčino.

LUKA (jezno): Ali se mislita pridružiti igri?

TIAN: Mirno, prijatelj, igra se mi nalaga!

Pričnejo z igro.

Luka je jezen kot gad.

ALEKS: Bližam se dvajsetim odstranitvam nasprotnikov.

LUKA (začudeno): Le kako je to mogoče?! Jaz sem uspel odvzeti le petsto življenjskih točk.

*Tian nabira dobrote štiristo metrov stran od borbe, ki se ji priključi, ko se le-ta konča.

Približuje se konec igre.

TIAN: S prihodnjo tekmo bomo zagotovo osvojili 1. mesto.

ALEKS: Na boga.

Luka je glavni razlog za poraz, vendar krivi svojo ekipo.

TIAN: LeBron.

LUKA: Moje mnenje je, da je precenjen.

ALEKS: Moj srček.

Tian sproži zapeljiv učinek na zvočni plošči.

Tovariši se razidejo

Drugi primer lendavskega mladostniškega slenga

Avtorja: Tino Vučko in Edvin Torhač

Lendavski mladostniški sleng:

EDVIN: De si bro!

TINO: Pa de si bratel!

EDVIN: I, kak ide?

TINO: Pa more it.

EDVIN: Si gledal včeraj match?

TINO: Eh, pa rabil sem veni delat.

EDVIN: Znaš kak je crazy bla! Prvič je ref poludil pa je ovemu Megvajerju v 10 minuti stisnil crvenega, ko sploh ni bil faking foul, te pa, ko so ovi našega ubili v šestnajski, pa ta idiot ni niti foula sodil, prokleti seljak eden.

TINO: Jah, treba znat fuzbal špilat, nije to balet.

Knjižna različica:

EDVIN: Kje si brat!

TINO: Kje si brat!

EDVIN: In, kako gre?

TINO: Mora iti.

EDVIN: Si gledal včeraj tekmo?

TINO: Zunaj sem moral delati.

EDVIN: Veš, kakšna je bila tekma?! Najprej je sodnik znorel in je Maguierju v deseti minuti pokazal rdeči karton, ampak sploh ni bil prokleti prekršek. Ko so pa vaši naredili grob prekršek v šestnajstmetrskem prostoru, pa ta kreten ni sodil niti prekrška, kmet zagaman!

TINO: Ja, treba je znati igrati nogomet, ni to balet.

EDVIN: Aj šuti, ka samo trošite peneze, na nesposobne playere.

TINO: Aj, ne mrdaj, ka je Palmer top tier winger v premu.

EDVIN: Je je, ka je pen merchant.

TINO: Vseeno je jači od fidget spinnerja ko stane 100 milijonov.

EDVIN: No, i te ovi konj sodi prosti v 95 minuti, pa se je Ghallagerju sfuzlalo pa razharal sistem in ubacil takši banger z trivelo, ka sem rage quital pa sem si šel rajši scookat jajca.

TINO: Stari, zaj rabim highlightse pogledat, imagine, ka te 12. zmagajo.

EDVIN: Začepi, rabim it na matematiko, ajd se čujemo!

TINO: Ajde, bok!

EDVIN: Utihni, ker samo trošite denar na nesposobne igralce.

TINO: Ne zafrkavaj, saj je Palmer eden najboljših krilnih napadalcev v angleški Premier ligi.

EDVIN: Da, da, samo izkorišča strel enajstmetrovk.

TINO: Kljub temu je boljši kot vrtljiva igračka, ki stane sto milijonov evrov.

EDVIN: In zatem tisti konj sodi prosti strel v petindevetdeseti minuti, Gallagherju se zmeša, uniči sistem igranja nasprotne ekipe in z zunanjim delom stopala zadene tako imeniten zadetek, da sem preprosto znorel in si šel speč jajca.

TINO: Prijatelj, moram pogledati vrhunce tekme, zamisli, da te ekipa na dvanajstem mestu lestvice premaga!

EDVIN: Utihni, moram se pridružiti pouku matematike, se slišiva.

TINO: Zbogom!

Sodelavci – učitelji različnih predmetov – kot del rešitve

Naša ravnateljica je na ravni šole prosila aktive, naj se pogovorijo in dajo predloge, kako bomo reševali težave, povezane z bralno pismenostjo. Tako se mi je hitro porodila ideja, da bi svoja prizadevanja za širitev besedišča preoblikovala v novo smer. Kako izboljšati knjižno rabo jezika in s tem bralno pismenost na ravni cele šole? Že nekaj časa sem si zapisovala tipične jezikovne napake naših dijakov. Prisluhnila sem pa tudi sodelavcem med njihovimi nastopi za kolektiv ali na sestankih in si zapisala napake, ki so se ponavljale. Da ubijem dve muhi na en mah, sem ponudila vodstvu šole in sodelavcem preprosto možnost, kako z majhnimi, a učinkovitimi koraki izboljšati nivo knjižne rabe jezika. Zbrala sem vse jezikovne napake v obliki tabele na dveh straneh A4-formata. V levem stolpcu so navedene vse napačne oblike, pogovorni izrazi, v desnem pa njihova pravilna oblika ali ustrežnejša sopomenka. Pod pravilno obliko sledi komentar ali kratko pravilo. Moji komentarji so uporabni in šaljivi, da si tako dijaki kot sodelavci lažje zapomnijo pravilne oblike. Prav tako so zelo kratki in učinkoviti. Nihče namreč ne namerava študirati slovenščine, v današnjem hitrem tempu življenja želijo vsi hitre in jasne odgovore ter rešitve. Ta tabela jih ponuja prav v tej obliki. Nato sem sodelavce prosila, naj si vsak izbere po dva jezikovna izziva, za katera bo skrbel v tem šolskem letu. Vpisati ju je

moral v googlov dokument Drive, da ne bi izbrali vsi istih izzivov. Kaj to pomeni? Mogoče bo sodelavec pri sebi odpravil neko napačno rabo besede ali pa bo preprosto vsaj v dveh primerih intenzivno skrbel za to, da se med njegovim poukom izbrani napaki ne bosta več ponavljali, npr. pri svoji uri bo skrbel, da bo uporabljal pravilne oblike velelnika (Steci! Reci!) in vsakega, ki bo vprašal, če »*rabijo rešiti vse naloge*«, bo popravil, da *morajo rešiti vse naloge*. Če bi od šestdesetih zaposlenih vsak učitelj skrbel za dva izziva od sedemintridesetih in vsi ne bodo izbrali istih, bi to bil že v prvem letu velik dosežek, kaj šele čez dve leti ali več. Z ustreznijo voljo in doslednostjo bi lahko vsi (dijaki in učitelji) izboljšali svojo sposobnost knjižnega/zbornega izražanja na ravni cele šole. Članek sem začela pisati pred pol leta in prenehala zaradi obilice nujnega dela, zato lahko poročam, kakšni so bili odzivi sodelavcev. Nekaj sodelavcev se je odzvalo zelo hitro in so bili motivirani, večina se zaveda težave, a ne najde časa ali volje, manjša tretjina pa ne kaže nobenega zanimanja, kar si lahko razlagam na dva načina: morda menijo, da so že dovolj obremenjeni z delom za svoj predmet, zato si ne dovolijo, da bi jih še jaz s čim obremenjevala, verjetno se jim tudi skrb za jezik ne zdi pomembna, ali pa se morda nočejo soočiti s šibkejšim znanjem slovenščine, čeprav jih nihče ne izpostavlja. Najtrši oreh predstavljajo tisti, ki se jim zdi zamalo, da bi v službi sploh kdaj govorili knjižno pogovorno in vztrajajo pri svojem narečju.

Objavljam del slovarčka.

Preglednica 1: Nekaj pravil za vsakdanjo rabo

Napačno	Knjižno/komentar/razlaga
rabimo	moramo (beseda rabimo je lahko knjižna, vendar je ne smemo uporabljati namesto morati)
mogli bomo narediti	morali bomo narediti RAZLAGA Če v slovenščini ne slišite, ne razumete razlike, si pomagajte z drugimi jeziki: <i>morati – moral je, moral bo, on mora, vidva morata, mi moramo</i> <i>moči – mogel je, mogel bo, on more, vidva moreta, mi moremo</i> <i>morati – muszāj – müssen – I must/I have to</i> <i>moči – bírok – können – I can/I'm able to</i>
meni je ne da poslati	noče poslati KOMENTAR Gre za napačno rabo zaimka, namesto naslonke <i>mi</i> , ljudje uporabljajo napačno dolgo rabo zaimka <i>meni</i> .
moraš mu rečti, začel je pečiti	moraš mu reči, začel je peči KOMENTAR Zapomnite si, da ni potrebno dodatno vrivati dodatnega -t- v besede, ki imajo nedoločniško obrazilo -či, namesto -ti, npr. hoditi.
Pazi pri rabi velelnika!!! Peč!	Reci! Peci! Teci! Strizi! KOMENTAR Dijakom vedno povem, naj se spomnijo, da če si glasen in velevaš, se črke prestrašijo in tiste kljukice črk -č, -ž, -š zaradi strahu odpadejo. :D
čez te probleme, pogledala mu je čez prste	skozi te težave, pogledala mu je skozi prste KOMENTAR Skačemo čez prepreke, nekaj pa gre skozi tkanino, razumete?
Zvečer sem čisto konec. Jaz sem konec.	Zvečer sem utrujen, izmučen. Jaz sem končal. Jaz sem rešil (nalogo). KOMENTAR Lahko a si na koncu z živci, to je potem frazem. Če si ti konec, sem potem jaz začetek?? Hihih.
v luči problema	v smislu ali povezano s to temo ... KOMENTAR To ne pomeni nič! To je dobesedni prevod angleške fraze: <i>in the light of something</i> .
vsedi se dol, vstanite se gor	Usedi se, vstani! KOMENTAR V slovenščini ne nakazujemo smeri gor in dol, sem in tja, kot v drugih jezikih, ker slovenske besede same po sebi jasno izrazijo namen, smer.. Saj se ne moreš dol vstati. Ali?
Pridi nazaj!	Vrni se! KOMENTAR Naprej se ne moreš vrniti, se strinjamo?
ne paše sem	ne ustreza
Od kje je prišel ta viski fant?	Od kod je prišel ta visoki fant? KOMENTAR Viski ali konjak??? Hih. Viski je narečna beseda, v knjižnem jeziku pa pomeni alkoholno pijačo. <i>Odked</i> ali <i>od kje</i> se uporablja narečno in pogovorno, torej ni pravilno.

Sklep

Siromašenje besedišča ni krivda dijakov. Ker sem po naravi naiven idealist, bom seveda vztrajala pri svojem delu, poskušala bom dijake naučiti čim lepše knjižne slovenščine, kljub vsem spremembam v sistemu vrednot današnje družbe. Preizkusi z nalogami, ki sem jih ustvarila z aplikacijo Quizizz, kažejo, da se spleta truditi z umetnim širjenjem besedišča, saj si dijaki zapomnijo več, kot sem pričakovala. Še sreča, da obstajajo tudi zreli dijaki, ki se zavedajo, kakšno moč imajo pametni telefoni in splet. Trudijo se, da bi sprejemali informacije iz teh virov z zdravo distanco. Drugi pa se pomena materinščine in vloge knjižnega jezika ne zavedajo, tudi tega ne, kako hitro nastaja svet, v katerem bodo mladi komunicirali vedno pogosteje v jeziku, ki ga starostniki več sploh ne bodo mogli zares razumeti, srednja generacija pa se bo morala potruditi in popustiti ter se učiti vzporedno še jezik mladih, da ne bi izgubila stika z najmlajšo generacijo. Navedeni primeri so zadosten dokaz, da obstaja jezik mladih, sleng, ki se še nikoli ni tako zelo razlikoval ne samo od knjižne različice, temveč tudi od splošnega pogovornega jezika. Dijakom postaja angleščina neke vrste druga materinščina, njihov prvi pravi materni jezik pa postaja jezik, v katerem se v živi komunikaciji samo še mučijo. Da, mučijo, saj zbornega/knjižnega jezika, ki je narodnozdrževalen in narodnopredstavitven, ne uporabljajo vsi, ki bi jim morali biti za zgled.

In da bomo še bolj črnogledi, lahko v medijih prebiramo članke o tem, kako se celo na fakultetah otepajo slovenščine, ki bi jo menda zlahka lahko nadomestila angleščina, saj bi s tem rešili dve težavi naenkrat: težavo s tujimi študenti, ki ne znajo slovensko, naši pa že tako ali tekoče komunicirajo angleško. Torej, čemu zapletati? Angleščina povezuje, slovenščina pa je samo v breme, kar pomeni, da nima posebne vrednosti, kajne?

Težava, kako ohraniti spoštovanje do jezika in povečati uporabo knjižne različice vsaj v šoli in ob javnem nastopu, je kompleksna. Težko jo je opisati in analizirati v kratkem članku. Kaj je rešitev? Morda trdovratno vztrajanje slavistov,

da rešijo, kar se morda še da rešiti, prav tako pripravljenost drugih učiteljev, da sprejmejo napotke in so v pomoč slavistom. Ustvarila sem seznam najpogostejših napak naših dijakov in učiteljev. Aktivu slavistov preostane torej le to, da prosimo sodelavce, naj bodo med razlago snovi pozorni prav na našete besede ter fraze s seznama in naj se trudijo po svojih zmožnostih govoriti knjižno. Če bodo uspeli s seznama napak odpraviti vsaj dve napačno rabljeni besedi na šolsko leto in verjetno ne bodo izbirali istih dveh besed, bo teh izboljšav do konca dijakovega izobraževanja lahko tudi dvajset ali več. Dijaki jih bodo uporabljali pravilno tudi po zaslugi sodelavcev, kar bo posebej velik dosežek. Moram pohvaliti izbrano angažirano skupino sodelavcev, ki se je takoj odzvala vabilu, da se udeleži moje delavnice na začetku šolskega leta, na kateri so prejeli seznam napačno rabljenih besed s popravki, za vajo pa smo rešili nekaj zabavnih jezikovnih izzivov, npr. sklanjali smo imena in priimke sodelavcev s posebnostmi, ki vsem povzročajo težave.

V eAsistentu, v aplikaciji elektronskega dnevnika in redovalnice, bom odprla še kanal, neke vrste jezikovni kotiček za vse učitelje, in tam bom občasno objavljala jezikovne napake ter pripisala rešitve. Sodelavci pa bodo imeli sproti možnost postaviti vprašanja, na katera bo odgovoril kdo od slavistov. V kanalu bodo lahko vsi videli pogovor in se bodo (ne)hote sproti kaj naučili.

Ne pozabimo, da je učiteljeva dolžnost, da poučuje snov v učnem jeziku, ki je v naši državi slovenščina (na naši šoli tudi madžarščina) – knjižno pogovorna v govoru, v pisavi pa zborna. Ne gre za to, da ne bi smelo biti jezikovnih napak, ne gre za lov na čarovnice, dolžni smo se le truditi, samo to!

Viri in literatura

Zver, G. (2023). Izkušnja načrtnega širjenja besedišča besednega zaklada srednješolcev. *Slovenščina v šoli*, 26(3), str. 23.
